

The scientific novelty of the research lies in the fact that for the first time a thorough theoretical and musicological analysis of two minicycles – «in Es» and «in B» from O. Yakovchuk's polyphonic opus «12 preludes and fugues» is carried out.

Conclusions. Oleksandr Yakovchuk's polyphonic cycle «12 Preludes and Fugues for Piano» fully reflects the composer's extraordinary skill and his own unique style, the use of canons of free style polyphony naturally combines in it with the achievements of the creative search of the «New Vienna School». The polyphonic cycle, as well as in general, a huge creative work of the composer, deserves further detailed research, because it is a valuable, highly artistic heritage of modern Ukrainian musical culture.

Key words: Ukrainian piano music, polyphonic cycle, prelude, fugue, polyphonic writing technique, modal technique.

Надійшла до редакції 2.11.2020 р.

УДК 781.033

ГЛОРИОЗНО-СЛАВОСЛІВНА ТРАДИЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХРИСТІЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Татарнікова Анжеліка Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, докторант, кафедри теоретичної та прикладної культурології, Одеська національна музична академія ім. А. В. Нежданової, м. Одеса
<http://orcid.org/0000-0002-6310-8276>
[DOI.org/10.35619/ucpmk.v34i34.329](https://doi.org/10.35619/ucpmk.v34i34.329)
angelikatatarnikova75@gmail.com

Зосереджена увага на культових підставах культури, обґрунтованих у релігійно-філософських та духовно-естетичних працях представників «теологічної культурології». Виявлено етимологічно-семантичну співвідносність культу та культури, обумовлену їх апелюванням до хвали, славослів'я, що в сукупності виявляють не тільки духовно-етичні цінності християнської спільноти, але й християнської культури в цілому, складаючи підґрунтя феномену алілуйної парадигми європейської культури і музики. Множинні прояви названого образно-сміслового комплексу показові для різноманітних сфер творчої діяльності (як культової, так і світської), в тому числі для іконопису, живопису, літератури, поезії, а також зосереджені і в музичній культурі, зокрема в жанрово-інтонаційних моделях *Te Deum*, *Gloria* та споріднених з ними різноманітних формах християнської доксології, орієнтованих на ідею Порядку та духовного єднання земного та Небесного начал.

Ключові слова: Алілуя, славослів'я, доксологія, алілуйна парадигма, культ та культура, *Te Deum*, *Gloria*.

Постановка проблеми. Феномен культури у всій широті та різноманітності його проявів завжди у центрі пильної дослідницької уваги науковців різних часів. Предмет особливого інтересу – його духовна генеза, про що свідчать релігійно-філософські та культурологічні розвідки П. Флоренського, М. Бердяєва, Дж. Фрезера, О. Шпенглера, М. Вебера, П. Тілліха, Ж. Марітена та ін., базові положення яких фіксують увагу саме на етимологічному, лінгвістичному та духовно-смісловому співвіднесенні понять «культ» та «культура». Культ, що встановлює зв'язок зі світом духовним через богослужіння, є водночас і осередком культури, її духовним ядром. Серед численних значень слова «культ» одне з найбільш суттєвих пов'язане не лише з сукупністю релігійних обрядів та ритуалів, але, перш за все, з «шануванням», що, в свою чергу, апелює до «хваління», «славослів'я», «молитви-подяки», які в сукупності визначають високий сенс духовно-етичних цінностей людини-християнина та християнської культури загалом. Суттєвою складовою останньої виступають численні жанрово-інтонаційні моделі славослів'я, представлені як у культовій практиці, так і в художній (зокрема і композиторській) творчості, визначаючи їх сакральний сенс протягом багатьох століть. Водночас позначена сфера мистецької діяльності у всій різноманітності її проявів поки не стала предметом всебічного мистецтвознавчого та культурознавчого дослідження, що обумовлює актуальність теми представленої статті.

Наукова новизна дослідження визначена тим, що в ньому вперше виділено комплекс типологічних якостей Славослів'я в європейській культурно-історичній та музичній традиції, що склали базис для формування концепції «алілуйної парадигми культури».

Аналіз досліджень і публікацій. Позначена проблематика охоплює різноманітні напрями музикознавчого, культурознавчого та релігійно-мистецького порядку, серед яких лише окремі стали предметом дослідницької уваги. Якщо ідея співвідносності культу та культури досить детально висвітлена у працях П. Флоренського [21], М. Бердяєва, Ж. Марітена, П. Тілліха та ін., що репрезентують різноманітні конфесійні спрямування християнства та його культури, то численні культурно-мистецькі прояви християнської славословної традиції поки не стали предметом фундаментальних узагальнень. Виключення складає дисертація О. Трубенюк [19], присвячена висвітленню історії жанру *Te Deum*, праці, звернені до зразків творів окремих авторів, що апелюють до типологічних ознак і семантики *Gloria*,

Sanctus, а також поетико-інтонаційних якостей широкої жанрової сфери християнської доксології (Магніфікат, Алілуя тощо). Їх суттєва роль у формуванні не лише богослужбово-співацької практики, але й духовно-етичних настанов професійної композиторської творчості Нового часу спонукає до більш детального вивчення позначеної традиції.

Мета статті – виявлення поетичної семантики християнського славослів'я в європейській культурі та її інтонаційних проєкціях від Середньовіччя до сучасності.

Методи дослідження має комплексний характер і базується на поєднанні засад культурологічного, історико-типологічного, герменевтичного, етимологічного, мистецтвознавчого та музично-аналітичного типів досліджень, що дають можливість виокремлення поетико-інтонаційної специфіки алілуйної парадигматики в європейській культурі та музиці минулого і сучасності.

Виклад основного тексту. Свого часу Платон відзначав, що «ім'я – це оприлюднення сутності» [2; 21]. Множинність проявів феномену культури та породженої нею культурологічної сфери знання сконцентрована в його найменуванні, тобто в етимологічній сутності культури, похідної, на думку багатьох мислителів (Г. Сковорода, П. Флоренський, М. Бердяєв, Ж. Марітен, П. Тілліх, С. Кримський, В. Личковах і ін.), саме від культу та його сакральної сутності. Сказане визначає особливу затребуваність для сучасного суспільства досвіду та напрацювань «теологічної культурології» як сфери гуманітарного знання, що поєднує зокрема й різноманітні конфесійні напрями релігійної думки. Відродження духовних настанов і концепцій теоцентричної спрямованості, зокрема в акцентуванні культового походження культури, бачиться як засіб подолання духовної кризи сучасного людства, що прагне, за думкою С. Аверінцева, до «екстатичного набуття досвіду живого міфу».

Зв'язок культу та культури, обумовлений етимологією їх спільної кореневої основи, виявляє таку їх значущу якість, як «шанування», «обертання-центрованість навколо Вищого», «штучність-надфізичність» та складає суттєве спрямування сучасної культурологічної думки, опонуючи антирелігійній культурологічній традиції, що виходить з первісності праці-виробництва, минаючи зумовленість останнього надбуттєвим началом. Глибинність культурних коренів людства, від первісної міфотворчості до вишуканих художньо-творчих втілень Нового і Новітнього часу, зосереджена на оспівуванні-уславленні богів та героїв («напівбогів» за етимологічним змістом) та причетних до сакрального світу, в яких достойна хваління здатність ризикувати життям, жертвувати ним в ім'я духовних цінностей, вищого Блага асоціювалася з доланням страху смерті і зі Славою її переборення. Гімни-дифраambi, оди, містеріальні дійства у цілому орієнтовані на Долучення до Вічного, психологічне й фізичне *переродження* людини, спрямованої до Слави-Краси. Зіставлення історичних матеріалів виводить також на висновок щодо вокальності як безпосереднього втілення алілуйності-Слави, як засобу заявлення людської *ангелоподоби* і людського ж *Обожнення*, що синергійно відтворювало водночас хресне *олюднення* Боже.

У цьому плані позначений сенс розглянутих понять має перетин з етимологією слова «Православ'я» та його грецьким аналогом – Ортодоксія (Orthodoxia). Останній складається з двох частин: Орто (Ortho) у перекладі з грецької означає «прямий», «правильний». Друга частина – Докса (doxa) – означає «судження», а також «сйиво», «слава», «честь». Всі ці значення доповнюють одне одного, оскільки «правильну думку в релігії передбачає правильне славлення Бога і, як наслідок, причетність до його слави» [1; 346].

На основі узагальнення численних джерел встановлено, що християнське Славослів'я увібрало у свої значеннєві межі багатство славильної культової і соціально-будівної практики, що сформувалася із ритуалу-обряду першокультурної діяльності. Така постановка проблеми відповідає ідеалістичним-етимологічним підходам до начал культури, що співпадають з матеріалістичними виробничими тлумаченнями першокультурних цінностей.

Сказане є особливо показовим як для містеріально-екстатичних шукань модерну початку ХХ ст. (О. Скрябін та його сучасники), так і для музичного мистецтва постмодерну (А. Пярт, В. Сильвестров, М. Шух, Дж. Тавенер та ін.) з його «спрагою пекучою святинь» (рос. «жаждой жгучей святинь» (М. Мінський)), в межах якого «на зміну глобальній естетизації авангарду приходиться заново проявлена ясність і гармонія духовності – в простій за мовою музиці, але відкритій незмінним сакральним глибинам <...> “Постлюдійний стан культури” (М. Катунян) спонукає до домовляння традицій і стилів минулого, до їх діалогу, підсилює в музиці емоційний тонус медитативності і рефлексії» [20; 68]. Подібний підхід також виявляє перетини «культу» і «культури», відзначені суттєвим інтересом названих авторів саме до поетики культової жанрової сфери, зокрема до типології Gloria, Te Deum та близьких до них, що тяжіють не тільки до гармонізації людини та природи, але й до ідеї відновлення вселенського Порядку на тлі його духовних підвалин.

Огляд різноманітних культурологічних концепцій ХХ–ХХІ століть, орієнтованих на домінуючу роль культу у процесах становлення культури (в тому числі і християнської), систематизація інформації щодо ролі феноменів слави, хвали та подібних до них у культово-богослужбовій, фольклорній практиці та

духовно-етичному бутті християнської спільноти різних епох, а також простеження побутування різноманітних форм та жанрових «моделей» богословсько-гімнографічного, іконографічного, літературно-поетичного та образотворчого втілення славословної тематики, – все це в сукупності дає підстави до формулювання провідних настанов *алілуйної парадигми європейської культури та музики*. Акцентуація в запропонованому терміні саме «алілуйної» якості обумовлена тим фактом, що саме вона поєднує багатоконфесійну славословну практику всього християнства в цілому.

Феномен «культурної парадигми», при всій поліваріантності його тлумачення у сучасній культурологічній та мистецтвознавчій думці [4; 10], зазвичай визначається на рівні «зразка, схеми, що рефлексивно використовується людьми для рішення життєвих завдань в межах тієї чи іншої культури. Християнська культурна парадигма, незалежно від витoku, що її породив, і навіть незалежно від того, як ми трактуємо цей витік, продовжує відтворювати себе, але, як правило, у вже перетвореній формі, в усій тканині того, що ми називаємо європейською культурою» [22; 88–89]. Якщо сприймати культуру як певну систему смислів, що визначають свідомість, мислення та поведінку людей, тоді в основі культурної парадигми лежать «способи об'єктивізації смислів, що визначають буття людей в соціокультурній дійсності, які знаходять вираз в конкретних словах, ідеях, речах, засобах вирішення життєвих завдань. Культурна парадигма – це культурний код, що визначає світосприйняття, мислення і поведінку людей» [4; 10].

Отже алілуйна парадигма культури має свої *образно-сміслові «домінанти»*, сконцентровані навколо поняття про *Славу Господню та близькі йому (хвала, подяка, шанування, радість, краса, екстатика тощо)*, пов'язані з етимологічно-смісловими параметрами «культу» та похідної від нього культури, а також ключового значення терміну «православ'я» («ортодоксія»).

У межах християнської духовно-етичної традиції, сакральна сутність якої закарбована у перетині «теології слави» та «теології хреста» [див. про це докладніше: 12; 403, 404], зазначена алілуйна парадигматика виступає певною ознакою *духовного преображення* людини, а також єднання у славослів'ї земного та небесного світів, духовного та світського начал, що репрезентуються не тільки в богословських святоотцівських тлумаченнях феномену «Слави Господньої», але й через ідеї «симфонії влад» (Візантійська та Російська імперії), «союзу трона та вівтаря» (Австрійська, Германська імперії) за буквальним висловом О. Бісмарка: «Тільки ту державу можна назвати християнською, яка ставить перед собою завдання реалізації християнського вчення» [3; 88]. У кінцевому підсумку подібне містеріальне єднання світів веде до подолання страху перед смертю. Це є показовим і для німецького лютеранського світовідчуття, де смерть сприймається як закономірний підсумок-розрада людського буття, і для вельми оптимістичного австрійського образу світу. За словами У. Джонстона, «австрійці культивували погляд на смерть, характерний для епохи бароко, як на щось, що дарує те, чого не може дати життя» [8; 245].

Реалізація зазначених рис алілуйної парадигми європейської культури невіддільна також від ідеї вищого духовного *Божественного Порядку (ordo)* і показової для нього *Ієрархії*, похідних від сакральних першоджерел. Алілуйно-славословна якість в цьому випадку знаменує собою його певну підсумкову «стадію», осяяну образами тріумфу, хвали, піднесення Бога та небесного світу. Проектування цієї ідеї в земному світі виявляється у сакральному піднесенні фігури монарха як гаранта Порядку, у виявленні духовних настанов існування національної державності та супутніх їй атрибутів. При інших формах державотворення (відсутність монархічно-імперської форми управління, наприклад, в українській історії) ідея Порядку виявляється зосередженою на ключових принципах духовно-релігійного буття нації, мислення етапів її історії в біблійних категоріях, на шануванні її святих та архетипових настанов. Відповідно об'єктами хвали виступають ті верстви суспільства, що є носіями національної ідеї, а також видатні історичні постаті та митці, діяльність яких духовно єднає націю та визначає суттєву роль в цих процесах саме славословної тематики.

Орієнтацію на ідеї Порядку, духовного єднання та подолання індивідуалізму обумовлює апелювання в алілуйній парадигматиці культури до ідей *соборності* у всій різноманітності їх тлумачення в межах європейського культурно-історичного процесу. Відзначимо, що в подібному світосприйнятті діє «парадоксальна математична формула « $1 + 1 = 1$ », яка відображає, поряд із протиставленням ідеї Бога і людини, їх єдність» [6; 25].

Суттєвою ознакою цих процесів виступає також *надконфесійність*, що проявляється або в тяжінні до ідеалів «Неподіленої Церкви» раннього християнства, або до різноманітних синтетичних релігійних форм, що особливо показово для ХХ – поч. ХХІ ст. Відзначимо також, що подібний конфесійний «плюралізм» обумовлений актуальністю названих вище тем-образів славослів'я у різноманітних християнських традиціях, їх спільним східнохристиянським корінням, загальними богослужбовими текстами та відповідним жанровим відтворенням. Прикладом може слугувати і духовно-творча позиція А. Пярта, який сприймав православну богослужбово-співацьку традицію та

григоріаніку на рівні єдиної духовної культури [7; 154]; і релігійно-мистецькі настанови творчості І. Стравінського, що, при очевидному сповідуванні православ'я, тяжів до екуменічних проєктів об'єднання всіх церков [13; 97]; і духовно-творчі позиції М. Шука, хорова творчість якого виявляє органічність єднання релігійно-художніх засад православної та католицької культури.

Окрім цього діяльність більшості названих авторів, причетних до славословно-алілуйної традиції, здійснюється за принципом «творчості во славу Божу» та її літургійно-містеріальної спрямованості. «Будь-яка земна практична діяльність розглядається як та, що здійснюється для слави Божої» [16; 90]. Цей імператив є ключовим у світосприйнятті німецького протестантизму, визначаючи, наприклад, духовну позицію Й. С. Баха, для якого принцип «Soli Deo Gloria» («Єдиному Богу слава») був визначним не тільки у релігійному світовідчутті, але й у творчості. На рівні духовно-релігійної позиції ця теза є суттєвою і для особистості А. Брукнера, що присвячував свій спадок «для більшої (рос. вящей) слави Бога», і для І. Стравінського, що був впевнений, що «музика славить Бога» [17; 275], і для А. Пярта, девізом життя якого була «не боротьба зі світом, але пізнання самого себе» [15; 43], і для Ю. Іщенка, зрілий період творчості якого ознаменувався домінуванням ідеї «прославлення Бога» [5; 147], і для М. Шука, для якого музика у зрілий період творчої діяльності стала «тонким інструментом пізнання Божественного світу» на засадах духовного розуміння категорій Гармонії, Спокою, Світла, Краси, Любові, співвідносних з ідеями уславлення духовного світу, Бога [14].

Відзначені духовно-творчі настанови та інтерес до алілуйно-славословної тематики обумовлюють апелювання до типології відповідної *жанрової сфери*, в тому числі до *містерії*, складовою частиною якої в певний час виступав і *Te Deum* («Потоп» І. Стравінського), *міракло* (як складова славословної поетики «Жонглера Богоматері» Ж. Массне), *меси* з її алілуйно-славословними розділами (*Gloria*, *Sanctus*) та численними різновидами *доксології* (*Алілуя*, *юбіляції* тощо). Суттєвими є також типологічні ознаки *гімну*, *псалма*, *оди*, *панегірика*, *дифірамба* та їх аналогів у різних видах мистецької діяльності (іконографія «Христа у славі» «Пантократора», «*Majestas Domini*» та її різновиди, символіка *мандорли*, *райдуги*, *хмари*, парадний живопис, придворна культура класицизму та ампіру тощо). При всьому багатстві художнього відтворення зазначеної тематики, домінуюча роль, як вказувалося раніше, все ж належить музиці, оскільки слава-хваління мислиться перш за все як «оспівування».

Вокально-музична «домінанта» у відтворенні алілуйної парадигматики європейської культури (яка разом з тим не заперечує інших мистецьких та мовно-літературних форм її втілення) характеризується виділенням певного *кола виразних засобів*, що репрезентують зазначену образну сферу. Її культові першоджерела та соборно-надконфесійна спрямованість обумовлюють апелювання або до зразків богослужбово-співацької практики та сполучної з нею музичної риторики, або до їх стилізації у композиторській творчості.

Серед найбільш показових ознак музичного втілення алілуйної парадигматики перш за все звертає на себе увагу юбіляційний тип мелодики, інтонаційна специфіка якого також має перетин і з калофонічним співом візантійської традиції. Творчо-композиторська практика Нового часу демонструє схильність до певної надмірності музичного вираження (яскрава динаміка, темброво-виконавський склад при домінуючій ролі духових інструментів, масштабність фактури, звукового діапазону тощо) у буквальній відповідності з біблійними (псалмовими) першоджерелами, що закликають до вселенської слави-хвали Господу.

З іншого боку, орієнтація на духовне преображення людського ества в актах алілуйного проголошення спонукає багатьох сучасних митців до відтворення внутрішнього екстатичного стану іншими засобами, що тяжіють до медитативності, «поетики тиші» та апелюють до граничного звукотворчого мінімалізму, «нової простоти», співвідносних з аскезою або «втечею в добровільну убогість» [18; 208]. Так, наприклад, для А. Пярта звичайний тризвук як основа його системи *tintinnabuli* стає уособленням «екстракту славлення» в композиції *Te Deum* [11; 16]. М. Шух частіше всього визначає свої численні духовні композиції саме як «тиху молитву та хвалу Богу» [9; 111], що є очевидним і у поезиці його Реквієму.

Особливої актуальності зазначені типологічні та семантичні ознаки алілуйної парадигматики набувають у ХХ сторіччі в тому числі в його завершальному постставангардному періоді, в якому першохристиянська ясність Слави отримує спеціальну затребуваність, що наочно проглядає в епопеї творчості І. Стравінського – від «язичницької меси» у «Весні священній» до екуменічної ідеї «Потопу» з його славословним фіналом. Міжконфесійна «мозаїчність» у відтворенні першосповідальних цінностей християнства надихає екуменізм визнаного англійця Дж. Раттера, талант українського майстра М. Шука, естонського генія А. Пярта. Для цих майстрів, що складають прийняті орієнтири минулого поставангарду, образ Слави зростає у самодостатнє виявлення, повертаючись до синкретизму алілуйного Уславлення, в якому сила Хваління долає безладдя обставин і людської суетної слабкості, будучи спрямованою до ідеї Вселенської Гармонії-Порядку.

Висновки. Отже, парадигматика розвитку культурологічної думки XX–XXI ст. свідчить про актуальність в ній культово-релігійного чинника, що позначилося на розвитку та розширенні «теологічної культурології» як сфери гуманітарного знання, що поєднує в тому числі і різноманітні конфесійні напрямки релігійної думки. Відродження духовних настанов і концепцій теоцентричної спрямованості, в тому числі в акцентуванні культового походження культури та її славословної генези, бачиться як засіб подолання духовної кризи сучасного суспільства. Культура Уславлення започаткована дохристиянським етапом формування специфічно людської психології соціуму як розгорнутої до метафізичного буття, яке складає стимул, енергійний поштовх і джерело Впорядкованості у фізичному світі. Множинні прояви названого образно-сислового комплексу показові для різноманітних сфер творчої діяльності (як культової, так і світської), в тому числі для іконопису, живопису, літератури, поезії, а також зосереджені і в музичній культурі. Йдеться про Велике і Мале славослів'я православної служби, розділ Gloria католицької і протестантської меси, Te Deum, а також семантично близькі їм. Надфізична даність об'єкта славослів'я, що реалізується *над-мовленнєвим* втіленням його у співі, у ритмічно-римовій, музичній за своєю природою оформленості словесного тексту, тяжіючи до лаконізму, залишаючи велике місце *вокалізації*, спонукає до широти жанрового втілення ідеї Слави у музичній відправі християнської церковної служби, утворюючи *алілуйну парадигму* європейської культури у цілому, як тої, що виникла з ідеї «симфонії влад», узгодження Слави Небесної і земного Порядку.

Список використаної літератури

1. *Аверинцев С.* Собр. соч. / Под ред. Н. П. Аверинцевой и К. Б. Сигова. София: Логос. Словарь. Киев : ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. 912 с.
2. *Асоян Ю., Малафеев А. В.* Открытие идеи культуры: Опыт русской культурологии середины XIX – начала XX веков. Москва: ОГИ, 2000. 344 с.
3. *Баев В. Г.* Политические и правовые взгляды канцлера Германии Бисмарка. *Государство и право.* 2008. № 6. С. 88–94.
4. *Бакач Н. Б.* Культурная парадигма как объект социально-философского анализа: автореф. дисс. ... канд. филос. наук: 09.00.11 / Волгоград. гос. пед. ун-т. Волгоград, 1998. 22 с.
5. *Гарькава І. О.* Християнські ідеї та образи в українській музичній культурі кінця XX – початку XXI століття: дис. ... канд. миств.: 26.00.01 / Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2019. 192 с.
6. *Грачев В. Н.* Религиозная музыка А. Пярта и В. Мартынова: традиция, стиль: автореф. дисс. ... д-ра искусств.: 17.00.02 / Военный ин-т (Военных дирижеров) Военного ун-та. Саратов, 2013. 49 с.
7. *Грачев В. Н.* С. Танеєв – А. Пярт и В. Мартынов: линия пророчества в музыкальной культуре отечества. *Памяти Сергея Ивановича Танеева. 1915-2015: сб. ст. к 100-летию со дня смерти.* Москва: Науч. библ., 2015. С. 148–159.
8. *Джонстон У.* Австрийский ренессанс. Москва: Моск. школа полит. исследований, 2004. 640 с.
9. *Каменева А. С.* Жанр молитвы в хоровой творчості Михайла Шуха (на прикладі духовного концерту «Откровения блаженного Иеронима»). *Вісник ХДАДМ.* 2019. № 2. С. 109–114.
10. *Конончук Д. В., Ячин С. Е.* Культурная парадигма: опыт концептуального осмысления. *Ойкумена.* 2012. № 2. С. 7–13.
11. *Кузнецова М. В.* Медитативность как свойство музыкального мышления (А. Тертерян, А. Пярт, В. Сильвестров): автореф. дисс. ... канд. искусств.: 17.00.02 / Росс. акад. музыки им. Гнесиных. Москва, 2007. 26 с.
12. *Мак-Ким Дональд К.* Вестминстерский словарь теологических терминов: Пер. с англ. Москва : Республика, 2004. 503 с.
13. *Опалей Е. Н.* Хоры И. Ф. Стравинского на литургические тексты: к вопросу о работе по служебно-прагматической модели. *Вестник Томск. гос. ун-та. Культурология и искусствоведение.* 2017. № 26. С. 93–100.
14. *Редя В.* ...И были тихие небесные флейты... (о проблемах современной музыки размышляет композитор Михаил Шух). URL: shukh.narod.ru/redia.html (дата звернення: 22.11. 2019 р.).
15. *Рестаньо Э.* В диалоге с Арво Пяртом. *А. Пярт: беседы, исследования, размышления.* Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. С. 21–123.
16. *Санніков С.* 5 Sola Реформації. Богословські принципи гетерогенного протестантизму. *Схід.* 2017. № 3 (149). Трав.-черв. С. 83–92.
17. *Стравинский И.* Диалоги. Воспоминания. Размышления. Комментарии. Ленинград: Музыка, 1971. 415 с.
18. *Токун Е. А.* Tintinnabuli – источник новизны. Техника и стиль Арво Пярта. *Арво Пярт: беседы, исследования, размышления.* Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. С. 205–215.
19. *Трубенко Е. А.* Te Deum: основные жанровые модели: дисс. ... канд. искусств.: 17.00.02 / Моск. гос. консерватория им. П. И. Чайковского. Москва, 2015. 373 с.
20. *Филатова Т. В., Садовничая Е. А.* Сакральная музыка Арво Пярта a'cappella для хора: стилевые обертоны творчества. *Музыкальное искусство.* 2009. № 9. С. 68–78.
21. *Флоренский П. А.* Философия культа (Опыт православной антропологии). *Собр. соч. / Сост. Игумен Андроник (Трубачев); ред. игумен Андроник (Трубачев).* Москва: Мысль, 2004. 685 с.
22. *Ячин С. Е.* Христианская культурная парадигма. *Ойкумена.* 2014. № 1. С. 87–99.

References

1. *Averintsev S.* Sobraniye sochineniy / Pod red. N. P. Averintsevoy i K. B. Sigova. Sofiya – Logos. Slovar'. Kyiv: DUKH Í LÍTERA, 2006. 912 s.
2. *Asoyan Y U., Malafeyev A. V.* Otkrytiye idei kul'tury: Opyt russkoy kul'turologii serediny XIX – nachala XX vekov. M.: OGI, 2000. 344 s.
3. *Bayev V. G.* Politicheskiye i pravovyye vzglyady kantslera Germanii Bismarka. *Gosudarstvo i pravo.* 2008. № 6. S. 88–94.
4. *Bakach N. B.* Kul'turnaya paradigma kak obyeckt sotsial'no-filosofskogo analiza: avtoref. diss. ... kand. filosofskikh nauk: 09.00.11 – sotsial'naya filosofiya / Volgogradskiy gosudarstvennyy pedagogicheskiy universitet. Volgograd, 1998. 22 s.
5. *Harkava I. O.* Khrystyianski ideyi ta obrazy v ukrayins'kiy muzychniy kul'turi kintsya XX – pochatku XXI stolittya: dys. ... kand. mystetstvovnavstva: 26.00.01 teoriya ta istoriya kul'tury / Natsionalna akademiya kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv. Kyiv, 2019. 192 s.
6. *Grachev V. N.* Religioznaya muzyka A. Pyarta i V. Martynova: traditsiya, stil': avtoref. diss. ...d-ra iskusstvovedeniya: 17.00.02 muzykal'noye iskusstvo / Voyennyi institut (Voyennykh dirizherov) Voyennogo universiteta. Saratov, 2013. 49 s.
7. *Grachev V. N. S. Taneyev – A. Pyart i V. Martynov: liniya prorochestva v muzykal'noy kul'ture otechestva. Pamyati Sergeya Ivanovicha Taneyeva. 1915-2015: sb. statey k 100-letiyu so dnya smerti.* Moskva: Nauchnaya biblioteka, 2015. S. 148–159.
8. *Dzhonston U.* Avstriyskiy renessans. Moskva: Moskovskaya shkola politicheskikh issledovaniy, 2004. 640 s.
9. *Kamenyeva A. S.* Zhanr molytvy v khoroviy tvorchosti Mykhayla Shukha (na prykladi dukhovnoho kontsertu «Otkrovenyya blazhennoho Yeronyma»). *Visnyk KHDADM.* 2019. № 2. S. 109–114.
10. *Kononchuk D. V., Yachin S. Ye.* Kul'turnaya paradigma: opyt kontseptual'nogo osmysleniya. *Oykumena.* 2012. № 2. S. 7–13.
11. *Kuznetsova M. V.* Meditativnost' kak svoystvo muzykal'nogo myshleniya (Avet Terteryan, Arvo Pyart, Valentin Sil'vestrov): avtoref. diss. ... kand. iskusstvovedeniya: 17.00.02 muzykal'noye iskusstvo / Rossiyskaya akademiya muzyki imeni Gnesinykh. Moskva, 2007. 26 s.
12. *Mak-Kim Donal'd K.* Vestminsterskiy slovar' teologicheskikh terminov: Per. s angl. Moskva: Respublika, 2004. 503 s.
13. *Opaley Ye. N.* Khory I. F. Stravinskogo na liturgicheskiye teksty: k voprosu o rabote po sluzhebno-pragmaticheskoy modeli. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Kul'turologiya i iskusstvovedeniye.* 2017. № 26. S. 93–100.
14. *Redya V.* ...I byli tikhiye nebesnyye fleyty... (o problemakh sovremennoy muzyki razmyshlyayet kompozitor Mikhail Shukh). URL: shukh.narod.ru/redia.html (data zvernennya: 22.11. 2019 r.).
15. *Restan'o E.* V dialoge s Arvo Pyartom. *Arvo Pyart: besedy, issledovaniya, razmyshleniya.* Kyiv: DUKH Í LÍTERA, 2014. S. 21–123.
16. *Sannikov S.* 5 Sola Reformatsiyi. Bohoslovski pryntsyipy heterohehnoho protestantyzmu. *Skhid.* 2017. № 3 (149). Traven-cherven. S. 83–92.
17. *Stravinskiy I.* Dialogi. Vospominaniya. Razmyshleniya. Kommentarii. L.: Muzyka, 1971. 415 s.
18. *Tokun Ye. A.* Tintinnabuli – istochnik novizny. Tekhnika i stil' Arvo Pyarta. *Arvo Pyart: besedy, issledovaniya, razmyshleniya.* Kyiv: DUKH Í LÍTERA, 2014. S. 205–215.
19. *Trubenok Ye. A.* Te Deum: osnovnyye zhanrovyye modeli: diss. ... kand. iskusstvovedeniya: 17.00.02. muzykal'noye iskusstvo / Moskovskaya gosudarstvennaya konservatoriya im. P. I. Chaykovskogo. Moskva, 2015. 373 s.
20. *Filatova T. V., Sadovnichaya Ye. A.* Sakral'naya muzyka Arvo Pyarta a'caprella dlya khora: stilevyie obertony tvorchestva. *Muzykal'noye iskusstvo.* 2009. № 9. S. 68–78.
21. *Florenskiy P. A.* Sobraniye sochineniy. Filosofiya kul'ta (Opyt pravoslavnoy antropoditsei) / Sost. Igumen Andronik (Trubachev); red. igumen Andronik (Trubachev). Moskva: Mysl', 2004. 685 s.
22. *Yachin S. Ye.* Khristianskaya kul'turnaya paradigma. *Oykumena.* 2014. № 1. S. 87–9.

ГЛОРІОЗНО-СЛАВОСЛОВНА ТРАДИЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХРИСТІАНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Татарникова Анжелика Анатольевна –
кандидат педагогических наук, докторант,
старший преподаватель кафедры теоретической и прикладной культурологии,
Одесская национальная музыкальная академия им. А. В. Неждановой, г. Одесса.

Сосредоточено внимание на культовых основаниях культуры, обоснованных в религиозно-философских и духовно-эстетических трудах представителей «теологической культурологии». Выявлено этимологико-семантическую соотнесенность культа и культуры, обусловленную их апеллированием к хвале, славословию, которые в совокупности выявляют не только духовно-этические ценности христианского сообщества, но и христианской культуры в целом, формируя основания феномена аллилуйной парадигмы европейской культуры и музыки. Множественные проявления названного образно-смыслового комплекса показательны для разнообразных сфер творческой деятельности (как культовой, так и светской), в том числе для иконописи, живописи, литературы, поэзии, а также сосредоточены и в музыкальной культуре, в частности в жанрово-интонационных моделях Te Deum,

Gloria и родственных им формах христианской доксологии, ориентированных на идею Порядка и духовного единения земного и Небесного начал.

Ключевые слова: Аллилуйя, славословие, доксология, аллилуйная парадигма, культ и культура, Te Deum, Gloria.

GLORIOUS-GLORIFICATION TRADITION OF EUROPEAN CHRISTIAN CULTURE

Tatarnikova Anzhelika – candidate of pedagogical sciences, doctoral candidate, lecturer at the Department of Theoretical and Applied Cultural Studies of Odessa National Academy of Music named after A.V. Nezhdanova, Odessa

Attention is focused on the cultic foundations of culture, substantiated in the religious-philosophical and spiritual-aesthetic works of representatives of «theological cultural studies». The etymological-semantic correlation of the cult and culture was revealed, due to their appeal to praise, glorification, which together reveal not only the spiritual and ethical values of the Christian community, but also the Christian culture as a whole, forming the foundations of the phenomenon of the hallelujah paradigm of European culture and music. Multiple manifestations of the named figurative-semantic complex are indicative of various spheres of creative activity (both cult and secular), including icon painting, painting, literature, poetry, and are also concentrated in musical culture, in particular, in the genre-intonational models of Te Deum, Gloria and related forms of Christian doxology, focused on the idea of Order and spiritual unity of the earthly and heavenly principles.

Key words: Hallelujah, praise, doxology, hallelujah paradigm, cult and culture, Te Deum, Gloria.

UDC 781.033

GLORIOUS-GLORIFICATION TRADITION OF EUROPEAN CHRISTIAN CULTURE

Tatarnikova Anzhelika – candidate of pedagogical sciences, doctoral candidate, lecturer at the Department of Theoretical and Applied Cultural Studies of Odessa

The purpose of the work – discovery of the poetic semantics of Christian eulogy in European culture and its intonation projections from the Middle Ages to the present.

The methodological basis. The methodology of work is complex and is based on a combination of cultural, historical-typological, hermeneutic, etymological, art and music-analytical types of research, which allow to distinguish poetic-intonational specificity of alleluia paradigm in European culture and music. **Conclusions.** The paradigm of the development of culturological thought of the XX–XXI centuries testifies to the relevance of the cult-religious factor in it, which affected the development and expansion of «theological culturology» as a field of humanitarian knowledge, including various religious denominations of religious thought. The revival of spiritual guidelines and concepts of theocentric orientation, including in emphasizing the cult origin of culture and its glorious genesis, is seen as a means of overcoming the spiritual crisis of modern society. The culture of Glorification began with the pre-Christian stage of the formation of a specifically human psychology of society as deployed to metaphysical existence, which is the stimulus, energetic impulse and source of Order in the physical world. Multiple manifestations of this figurative and semantic complex are indicative of various areas of creative activity (both cult and secular), including icon painting, painting, literature, poetry, as well as concentrated in music culture. These are the Great and Small Praises of the Orthodox Service, the Gloria section of the Catholic and Protestant Masses, Te Deum, and semantically close ones. The superphysical givenness of the object of eulogy, realized by its supra-verbal embodiment in singing, in rhythmic-rhyming, musical in nature design of the verbal text, tending to conciseness, leaving a large place of vocalization, encourages the breadth of genre embodiment of the idea of Glory in music conducting Christian church service, forming an alleluia paradigm of European culture as a whole, as one that arose from the idea of a «symphony of powers», the harmonization of the Glory of Heaven and the Earthly Order.

Key words: Hallelujah, praise, doxology, hallelujah paradigm, cult and culture, Te Deum, Gloria.

Надійшла до редакції 10.06.2020 р.

УДК [78.7.034] (410.1)

ЕВОЛЮЦІЯ ПРИДВОРНОЇ МАСКИ ПЕРІОДУ АНГЛІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1640–1660 РОКІВ ТА РЕСТАВРАЦІЯ МОНАРХІЇ СТЮАРТІВ

Соколова Алла Вікторівна — кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теоретичної та прикладної культурології, Національна музична академія ім. А. В. Нежданової, м. Одеса, Україна
<http://orcid.org/0000-0002-4841-6342>
[DOI.org/10.35619/ucpmk.v34i34.330](https://doi.org/10.35619/ucpmk.v34i34.330)
asmoonlux@gmail.com

Встановлено, що придворна Маска як жанр мала значний вплив на формування англійської національної опери, в той час як оперний жанр, на відміну від музичного мистецтва в Європі, протягом тривалого часу був незатребуваним. Виявлено, що протекторат О. Кромвеля негативно ставився до традиційних королівських